

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Helden zijn ook maar mensen

Weterings, Tom

Citation

Weterings, T. (2007). Helden zijn ook maar mensen. *Leidschrift : Helden Des Vaderlands. Heldenverering In Nederland Door De Eeuwen Heen*, 22(December), 130-132. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/72782>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/72782>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Helden zijn ook maar mensen

Helden. Verlossers, verraders, supermensen: een geschiedenis van heldenverering

Lucy Hughes-Hallett

Vertaald uit het Engels door Auke Leistra

De Arbeiderspers, Amsterdam en Antwerpen; 2006; 520 pp.;
geïllustreerd; ISBN 9029563540; € 34,95 (Paperback)

In 2004 werden wij op televisie en internet getraakteerd op het (oorspronkelijk uit Engeland overgewaaid) fenomeen van de verkiezing van de grootste Nederlander. Wie kon aanspraak maken op de titel van Neêrlands grootste held? Bij de waarde van de verkiezingsuitslag kunnen we vraagtekens zetten, maar de populariteit van de verkiezing zelf maakte wel duidelijk dat er in Nederland een behoefte bestond aan helden. Diezelfde ontwikkeling kunnen we ook bespeuren in het nieuwe geschiedenisonderwijs. De 'Canon van Nederland' legt sterk de nadruk op de heldhaftigheid van het verleden, op de grootse daden van bijzondere mannen en vrouwen die de maatschappij hebben gemaakt tot wat zij nu is. Het oude fenomeen van heldenverering lijkt terug van weggeweest.

De in Londen woonachtige cultuurhistoricus en -criticus Lucy Hughes-Hallett heeft de 'held' en bovenal heldenverering tot het onderwerp gemaakt van haar tweede boek. Eerder schreef zij over de Egyptische koningin Cleopatra en tegenwoordig werkt zij aan een boek over de Italiaanse dichter en politieke radicaal Gabriele d'Annunzio, net zoals de leidende voorwerpen van *Helden* uiterst kleurrijke figuren. Zij plaatst haar nieuwste werk ferm in de traditie van onder andere de Schotse historicus Thomas Carlyle en de Duitse filosoof Friedrich Nietzsche¹, maar geeft geheel haar eigen invulling aan de beschouwing van de held. Juist in ons huidige tijdsgewricht, waarin crisis wederom het sleutelwoord lijkt te zijn en waarin zowel terroristen als hun bestrijders blijk geven van hun behoefte aan helden is heldenverering een uiterst boeiend onderwerp voor een verhandeling.

In de *Inleiding* laat Hughes-Hallett ons kennismaken met de door haar

¹ Thomas Carlyle, *On heroes, hero-worship and the heroic in history* (Oxford 1993), oorspronkelijk uitgegeven 1841; Friedrich Nietzsche, *Also sprach Zarathustra. Ein Buch für Alle und Keinen* (Berlijn 1968), oorspronkelijk uitgegeven 1883-1885.

gebruikte definitie van de ‘held’ – ‘dynamische, verleidelijke mensen’ – en de gebruikelijke gevolgen van diens aanwezigheid. Zij geeft de lezer daarbij een kort overzicht van de veranderende visies op het begrip alsmede de vormen van heldenverering vanaf haar homerische beginpunt (de *Ilias* en de *Odyssee*) tot aan het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, en laat geen twijfel bestaan over haar sceptische opinie betreffende heldenverering.

De volgende zeven hoofdstukken zijn alle gewijd aan een specifieke held. Haar startpunt is de mythische held Achilles, een verschrikkelijke moordmachine voor wie eer belangrijker is dan zijn eigen leven. Hij contrasteert daarbij mooi met zijn tegenhanger, Odysseus, die nergens voor terugdeinst bij zijn zucht naar gewin en liefde voor het leven. Achilles kiest voor eer en roem, al weet hij dat hij daarom snel zal sterven. Hij vormt in zijn eerzucht echter ook een bedreiging voor de belangen van zijn volk en zijn koning. Dit is gedurende het hele boek een terugkerend thema.

De levensbeschrijvingen van zes historische helden vormen de bulk van het werk. Achtereenvolgens bespreekt Hughes-Hallett Alcibiades (c. 450-404 v.Chr.), de flamboyante Atheense politicus, veldheer en serie-overloper; Cato de Jongere (95-46 v.Chr.), de Romeinse politicus die het met zijn absurd stijfhoofdige integriteit niet lukte de Romeinse Republiek te redden; Rodrigo Díaz (1040-1099), beter bekend als El Cid, de zogenaamde held van de Reconquista die eigenlijk vooral een roofridder was; sir Francis Drake (1540-1596), de Engelse kaper die werd beschuldigd van inheligheid door zijn eigen bemanning; Albrecht von Wallenstein (1583-1634), de ‘Duitse’ veldheer die door zijn tijdgenoten werd aangezien voor de duivel en in opdracht van zijn eigen keizer werd vermoord; en ten slotte Guiseppe Garibaldi (1807-1882), de vader van de Italiaanse natie die niets gaf om het leven van zijn manschappen en werd gewantrouwd door de staat die hij zelf in het leven had geroepen. Bij iedere biografie bespreekt zij ruimschoots de manier waarop de held gezien en gebruikt werd door navolgende generaties, en trekt zij regelmatig vergelijkingen met reeds eerder besproken personen.

Hoewel de historische figuren in principe niet negatief benaderd worden, ligt de nadruk van de beschrijvingen sterk op het ontmaskeren van de fictieve held en het naar boven halen van de historische, menselijke figuur die erachter ligt. Soms weet Hughes-Hallett daarbij zelfs sympathie op te roepen voor de tragische figuur achter de held. Wat haar voornamelijk op lijkt te vallen is dat de historische persoon vaak niet dezelfde is als de legendarische held. Nationalisten, apologisten en de samenleving als geheel hebben altijd de neiging gehad de held in te zetten voor de eigen

doeleinden, zelfs als de historische persoon daar geheel niet mee te verenigen is.

Het negende en laatste hoofdstuk, *Odysseus*, dient voornamelijk als synthese. Via ‘gewapende dichter’ D’Annunzio en Nietzsches *Übermensch* komt zij hier uit op het gebruik van de helden in de eerste helft van de twintigste eeuw door Europese dictators als Mussolini, Franco en Hitler, met de bekende gevolgen van dien. De helden, ontwrichters van samenlevingen in hun eigen tijd, zijn wederom als zodanig misbruikt.

Dit roept de vraag op waarom de analyse stopt bij de Tweede Wereldoorlog. Zoals Hughes-Hallett zelf ook aanhaalt, zijn helden tegenwoordig nog steeds (of: wederom) een *hot topic*. Juist nu de geschiedenis weer ‘heldhaftige’ vormen begint aan te nemen, zou het interessant zijn geweest om de invloed van deze figuren (bijvoorbeeld El Cid, bij uitstek gezien als een held van de geloofstrijd) in later jaren te bekijken. Het einde van deze geschiedenis van heldenverering in het begin van de jaren ’40 lijkt dan ook deels een gemiste kans. Daartegenover staat dat het inzicht dat Hughes-Hallett biedt in de ontwikkeling van heldenverering tot aan die jaren ’40 zeer boeiend is.

Hoewel zij heel duidelijk, en terecht, aangeeft dat zij exclusief heeft gekozen voor (mannelijke) helden uit de westerse traditie, wordt nergens duidelijk waarom specifiek voor deze zes historische figuren is gekozen. Zij vormen als groep een mooi divers gezelschap, maar het is niet duidelijk of er een specifieke reden is waarom een keuze is gemaakt voor deze heren in plaats van anderen die eveneens aanspraak kunnen maken op een plaats in dit miniatuur-pantheon.

De verschillende biografieën zijn evenwel inzichtelijk en maken een erudiete indruk. Het hele werk leest lekker weg en is regelmatig amusant, met veel vermakelijke anekdotes. Het boek is, gezien de opzet (en de afwezigheid van een notenapparaat) niet bedoeld als wetenschappelijk werk, maar als prettig leesbaar boek is het zeer aan te raden. Je kunt je afvragen of de ontmaskering van deze zes legendarische helden als veel minder bewonderenswaardige *mensen* iets toevoegt aan het historische discours. *Helden* speelt evenwel in op de hernieuwde behoefte aan helden in de westerse samenleving. In het ‘gecanoniseerde’ Nederland en de rest van Europa is een vernieuwde discussie, en daarmee dit boek, zeker op zijn plaats.

Tom Weterings